

моральних та традиційних засад життєдіяльності суспільства та держави, а отже – зусиль не одного покоління.

В Україні, яка стала на шлях просування до демократичної, правової держави, де діють принципи верховенства права і правового закону, боротьба з деформацією правової свідомості як професійної так і суспільної повинна розглядатися як пріоритетний напрямок діяльності держави і суспільства. На рівні державної політики повинен бути розроблений комплекс спеціальних заходів з метою підвищення рівня загальної культури суспільства, удосконалення організації та забезпечення ефективності системи правового виховання та правової освіти, якісної підготовки та перепідготовки юридичних кадрів, в тому числі в сфері законопроекткування[9].

Список використаних джерел

1. Общая теория государства и права. Академический курс : В 3-х т. / Отв. ред. проф. М. Н. Марченко. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: ИКД "Зерцало-М", 2002. – Том 3. – С.314
2. Медведєва Л.М. Правові основи регулювання парламентської етики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Medvedeva.pdf
3. Денисов А.А. Депутатская этика/ А.А. Денисов; Издание Государственной Думы. – М.: Известия, 1994. – С. 27.
4. Ганьба Б. Причины існування та засоби подолання елітарного правового нігілізму в умовах сучасних суспільств перехідного типу / Б. Ганьба // Юридична Україна. – 2011. – №5. – С. 10 – 15.
5. Керимов Д.А. Проблемы общей теории права и государства: В 3 т. Т.3 Правовое государство. – М.: Современный гуманитарный университет. 2003. – С. 156.
6. Климович О. Етика парламентарів, або що робити, щоб законослухняність не втратила сенс. / О. Климович // Часопис Парламент, 2011, №3, С. 74 – 83.
7. WBI diagnostics and survey data, various countries, 1998-2006 at: National Democratic Institute for International Affairs. Legislative Research Series Paper #4, 1999.
8. Богачова О.В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення: Дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01/ Богачова О.В. – К., 2006. – С 140.
9. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava/38-tsvik/118-s-5-----.html>

ПРОФЕСІЙНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ: СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО РОЗУМІННЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Хопта С.Ф.

(здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Науковий керівник: д.ю.н., професор Бобровник С.В.

Анотація. Досліджено етапи становлення категоріального розуміння правосвідомості у дореволюційній радянській та сучасній вітчизняній юридичній науці. Визначено інституційний та функціональний вплив професійної правосвідомості на забезпечення конституційної реформи в Україні.

Ключові слова: правосвідомість, принципи та функції професійної правосвідомості, ознаки та сутність правосвідомості, конституційна реформа.

Аннотация. Исследовано этапы становления категориального понимания правосознания в дореволюционной, советской и современной отечественной юридической науке. Определено институциональное и функциональное влияние профессионального правосознания на обеспечение конституционной реформы в Украине.

Ключевые слова: правосознание, принципы и функции профессионального правосознания, черты и сущность правосознания, конституционная реформа.

СноптаS. Professional sense of justice : becoming of thecategory understanding and practical value for constitutionalreform in Ukraine

Thesis there is determined the following signs of justice which form the basis of the analysis of this phenomenon role in ensuring constitutional reform. This is a form of social consciousness, providing knowledge of the law and its impact on the social reality that determines the possibility of realization of the necessity of constitutional reform and its importance for the improvement of modern society. Second, justice is in conjunction with other forms of social consciousness that determines the constitutional reform process dependent on the political, ethical, philosophical and others. types of social consciousness. Thirdly, justice reflects the attitude of the

individual to the legal reality – past, present and future, hence the attitude of society and the legal profession to the constitutional reform and its impact on the legal system and legal society. Fourth, justice is the basis for development rights and a prerequisite and control human behavior, provides focused legal activity, causing a clear determination of the purpose of constitutional reform and how to achieve it by providing development thinking as a scientific basis for systematic transformation and regulatory impact of law on society. Fifth, determine the relations of society in need of legal regulation, which provides dynamic nature of constitutional reform that extends performance and social relationships that are important and require a constitutional regulation. Sixth, a means of self-regulation behavior of which provides the ability to navigate in different legal situations and adopt legally significant decisions regarding compliance or violation of the constitutional reform and adhere to its provisions on the conscious level. Seventh, justice is defined functionality that is found in the knowledge of the nature, value and content of the constitutional reform, assessing the value of reform and opportunities for achieving its goal of lawful activity behavior and regulation of motives, values and legal guidelines that ensure the effectiveness and efficiency of constitutional amendments .

Keywords: *sense of justice, principles and functions of professional sense of justice, sign and essence of sense of justice, constitutional.*

Важливого значення для здійснення конституційної реформи має свідоме відношення до неї як населення, так і професійних юристів. Саме усвідомлене ставлення до процесу реформування забезпечує не лише розробку юридичних актів, що супроводжують реформування суспільних відносин, їх відповідність суспільним інтересам, а і реальність змін, що декларуються правом. Особливого значення має професійна правосвідомість юриста, яка відіграє активну роль як у процесі розробки юридично важливих рішень, так і їх впровадження у суспільну практику.

Зазначене характеризує актуальність дослідження правосвідомості юриста, її теоретичну і практичну значимість. Теоретичне спрямування має аналіз проблем становлення і еволюції розуміння правосвідомості юриста на категоріальному рівні, а практична роль аналізованої категорії відображена у її значенні для процесу реформування основних сфер життєдіяльності сучасного суспільства.

На нашу думку, дослідження ролі правосвідомості у процесі реалізації конституційної реформи пов'язується з необхідністю аналізу цього поняття на категоріальному рівні.

Свідомість з точки зору філософії є специфічною людською формою відображення та духовного засвоєння дійсності. Це найвищий ступінь духовної активності особистості, що вбачається у можливості відображати реальність у формі відчуттів та мисленнєвих образів, які передують практичній діяльності та надають їй цілеспрямованого характеру. Основні форми людської свідомості визначаються специфікою об'єктів, що нею відображаються чи сферами суспільної дійсності. Так, свідомість націлена на відображення економіки, політики, права, моралі, утворює відповідні форми суспільної свідомості у вигляді економічного, політичного, правового чи морального усвідомлення дійсності. Це означає, правосвідомість є однією із форм суспільної свідомості, що є особливим способом відображення та духовного засвоєння правової дійсності. Воно є ідейно-політичним середовищем, з якого суб'єкти отримують уявлення про право і одночасно є інструментом формування оцінки власного відношення до правової дійсності. Тому у науці справедливо зазначається, що правосвідомість є знанням про право, оцінкою діючого права, уявленням про шляхи розвитку і вдосконалення права [1, с. 5].

Проблеми сутності, ознак, функцій та шляхів удосконалення професійної правосвідомості були предметом наукових досліджень В.В. Головченка, Ю.М. Грошевого, В.П. Зеніна, В.О. Котюка, А.Ф. Крижанівського, В.В. Оксамитного, Н.М. Оніщенко, С.С. Сливки, Н.Л. Соколова, В.І. Темченко, Г.В. Хохрякова та ін. Однак, питання взаємозалежності професійної правосвідомості та її правових реформ і до нині залишаються поза увагою науковців.

Метою цієї публікації є аналіз професійної правосвідомості як правової категорії та важливого фактору забезпечення дієвості конституційної реформи в Україні.

На нашу думку, важливого значення для досягнення поставленої мети має аналіз становлення поняття правосвідомості у науковій літературі. Існування правосвідомості

пов'язується із формуванням права як засобу упорядкування суспільних відносин. Однак, хоча на початкових етапах досліджень характеризувались лише окремі елементи правосвідомості, вони спричинили значний вплив на подальше становлення уявлень про правосвідомість на категоріальному рівні. Прикладом може слугувати ідея М. Коркунова про те, що виникнення права обумовлене свідомим дотриманням правил поведінки як обов'язкових, але зміст цих початкових юридичних норм не створюється свідомо, він надається несвідомо обставинами, що склалися [2, с. 108].

Вперше категорію правосвідомість було досліджено в межах психологічного напрямку праворозуміння. Так, Л.І. Петражицький розмежовував поняття «право» і «правова свідомість» в аспекті виокремлення права позитивного та інтуїтивного, яке відрізняється від позитивного «вільною мінливістю та змінюваністю стосовно процесу історичного розвитку. Позитивному праву властиві затримки у розвитку та відставання від буденного життя [3, с. 479-481].

Досить серйозно проблемі правосвідомості приділяли увагу вчені наприкінці 40-50-х років XIX століття. Найбільш об'ємне визначення правосвідомості, щоправда у його соціалістичному підґрунті, було обґрунтовано П.Є. Недбайло. На його думку, соціалістична правова свідомість – це сума поглядів, ідей, уявлень трудящих мас про соціалістичне право і законність, про право і законність експлуататорського суспільства, про розвиток і призначення діючого права в суспільному житті громадян і їх об'єднань, про практику здійснення правових норм і шляхів зміцнення соціалістичної законності, а також про ті вимоги, які повинні бути реалізовані в праві в інтересах народу [4, с. 49]. Не зважаючи на значну політизованість цього визначення, воно спричинило значний вплив на формування сучасних уявлень про правосвідомість.

Значний внесок у розвиток радянської теорії правосвідомості зробив І.Є. Фарбер, який виокремив у структурі правосвідомості правову ідеологію та правову психологію [6, с. 70, 96].

Після втрати домінуючого впливу марксистсько-ленінської теорії на юридичну науку та звільнення її від ідеологічних нашарувань було обґрунтовано визначення правосвідомості як складного соціального явища, зумовленого економічними умовами і політичною структурою суспільства з поєднанням об'єктивних і суб'єктивних факторів свідомості і правової реальності. Це право у тому вигляді, як його розуміє особа [6, с. 4].

Визначаючи зв'язок між правом і мораллю, Л.С. Явич визначив правосвідомість як двоєдину систему уявлень, оцінок, переконань, настроїв і почуттів, які розкривають відношення суспільства і окремих осіб, класів, соціальних груп до діючого права, до права минулого і до того, яким воно має бути [7, с. 72].

На нашу думку, процес становлення і розвитку поняття правосвідомості в юридичній літературі можливо розподілити на три етапи. Перші два нами вже були охарактеризовані. Перший – розвиток уявлень про правосвідомість у дорадянській правовій науці у роботах Л.І. Петражицького, Н. Коркунова, В.Я. Крюковського, Н.Н. Товстопяса. Другий етап складають дослідження правосвідомості у радянській науці в межах марксистсько-ленінської теорії, яка, не зважаючи на значний рівень політизованості, заклала основи сучасного розуміння цієї категорії.

В сучасній юридичній літературі відсутня єдність думок вчених щодо визначення правосвідомості. Більшість вчених вважають, що правосвідомість – це сукупність ідей, поглядів, уявлень щодо діючого чи бажаного права. Однак, вчені конкретизують це розуміння до процесу його формування чи практичного значення для юридичної діяльності.

Візьмемо за основу визначення правосвідомості, обґрунтоване О.Ф. Скакун. Ця категорія розуміється як система поглядів, теорій, ідей, уявлень, оцінок, настроїв, почуттів і настанов, що виражають ставлення особи до чинного, минулого і бажаного права, до діяльності, пов'язаної з правом, до правових явищ та поведінки людей у сфері права [8, с. 90]. Дещо розширює це визначення Н.М. Оніщенко, акцентуючи на належності

правосвідомості до суспільної. Основою правосвідомості вважається усвідомлення людьми цінностей прав і свобод людини, оцінка чинного права з огляду на його відповідність загальнолюдським цінностям та спрямованість на зміни у правовому середовищі [9, с. 245]. На практичній ролі правосвідомості наголошує Н.М. Пархоменко, звертаючи увагу на її ролі як способу впливу права через свідомість окремих індивідів на закріплення навичок їх правової позитивної поведінки [10, с. 310].

На призначенні правосвідомості відображати ставлення до права та діяльності, пов'язаної з ним, наголошує А.Є. Шевченко [11, с. 128], а О.О. Орлова вважає правосвідомість способом відображення правової дійсності та засобом оцінки роботи правозастосовних органів [12, с. 360]. Основу розуміння правосвідомості у її функціональному призначенні вбачає І.В. Яковнюк, зазначаючи, що це категорія, яка відображає правову дійсність, формує ставлення до права та юридичної практики, ціннісну орієнтацію щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямків розвитку правової системи [13, с. 147].

На змістовній характеристиці правосвідомості наголошує В.О. Котюк, акцентуючи увагу на таких складових, як психічні, інтелектуальні, емоційні й вольові процеси та стани, значення чинного права і законодавства, правові вміння і навички, правове мислення, правові емоції й почуття, правові орієнтації, мотиви, переконання і установки, які спрямовані на пізнання, спілкування і взаємодію в процесі правової діяльності й поведінки у сфері правовідносин [14, с. 35].

Означені ідеї та положення надають можливість виокремити наступні ознаки правосвідомості, які і будуть покладені в основу аналізу ролі цього феномену у забезпеченні конституційної реформи. Це одна із форм суспільної свідомості, що забезпечує знання про право та його вплив на соціальну реальність, що визначає можливість усвідомлення необхідності конституційної реформи та її значення для вдосконалення сучасного суспільства.

По-друге, правосвідомість перебуває у взаємозв'язку з іншими формами суспільної свідомості, що визначає залежність процесу реформування Конституції від політичної, етичної, філософської та ін. видів суспільної свідомості.

По-третє, правосвідомість відображає ставлення індивіда до правової реальності – минулої, нинішньої і майбутньої, що обумовлює ставлення суспільства і професійних юристів до конституційної реформи та її впливу на правову систему та правове життя суспільства.

По-четверте, правосвідомість є підставою для розвитку права та передумовою і регулятором поведінки людини, надає юридичній діяльності цілеспрямованого характеру, обумовлюючи чітку визначеність мети конституційної реформи та способів її досягнення забезпечуючи розвиток праворозуміння як наукової основи перетворень та системність регулятивного впливу права на суспільство.

По-п'яте, визначає ті відносини життєдіяльності суспільства, які потребують правової регламентації, що забезпечує динамічний характер конституційної реформи, яка поширює дію та суспільні відносини, які є важливими та потребують конституційного регулювання.

По-шосте, це засіб саморегуляції поведінки суб'єктів, що забезпечує можливість орієнтуватись в різних правових ситуаціях та ухвалювати юридично значущі рішення щодо дотримання чи порушення вимог конституційної реформи та дотримуватись її положень на усвідомленому рівні.

По-сьоме, правосвідомість має визначене функціональне призначення, що виявляється у пізнанні сутності, значення та змісту конституційної реформи, оцінці цінності реформування та можливостей досягнення його мети правомірною діяльнісною поведінкою та регулюванні мотивів, ціннісних орієнтацій та правових настанов, що забезпечують ефективність і дієвість конституційних змін.

Значний вплив на правосвідомість юриста спричиняє правове поле, особливо коли воно характеризується прийняттям нових законів. Нині великого значення має Конституція України, яка акумулює правосвідомість юриста на державницьку позицію. Особливого значення для реформування конституційної сфери має аналіз впливу на правосвідомість юриста усіх елементів духовної і моральної культури. Самі по собі професійні знання не визначають основного змісту правосвідомості, оскільки великого значення мають самооцінка, емоції, ставлення до права, і головне – перетворення правових знань у переконання. У будь-якому випадку на правосвідомість юриста впливають різноманітні чинники – як об'єктивні, так і суб'єктивні і тому її рівень залежить від професійних факторів, від стану законності у державі та цивілізованого правопорядку. На абсолютно слушну думку С.С. Сливки, правосвідомість юриста мусить мати професійний характер і бути складовим елементом всієї правової системи держави [8, с. 307]. А це обумовлює пріоритетний вплив правосвідомості юриста на процес здійснення конституційної реформи, яка спрямована на її пізнання як правового явища та розуміння її сутності.

На результативність конституційної реформи впливає і процес формування професійної правосвідомості, що передбачає дві стадії. На теоретичній стадії формується теоретична основа правосвідомості, яка є системою отриманих професійних знань у процесі навчання, а на практичній стадії в процесі двоєдиного процесу соціалізації юриста, з одного боку, та формування практичної правосвідомості, а з іншого поєднання цих стадій надає змогу усвідомити необхідність здійснення конституційної реформи; розуміти її доктринальну основу, зміст та значення; докладати необхідних зусиль до реалізації конституційних законоположень.

Окремого значення для забезпечення конституційної реформи мають принципи та функції професійної правосвідомості. Вона повинна відповідати тим принципам, які покладаються і в основу конституційної реформи. Мова іде про принципи повновладдя народу, розподілу влади, відповідальності держави перед людиною та суспільством, верховенства Конституції, законності, демократизму, справедливості, гуманізму, об'єктивності, відповідальності, цілеспрямованості. Вони забезпечують доктринальну основу як реформаційних процесів, так і професійної правосвідомості та гарантують їх взаємозалежність.

Завдяки функціям правосвідомості юриста забезпечується формування індивідуального сприйняття певної правової концепції, формування відчуття правової справедливості, забезпечення відчуття міри правової свободи, реалізація імперативу професійного обов'язку, формування професійної правової думки, вияв власних моральних якостей у правовій сфері, усвідомлення відповідальності за прийняті рішення. Всі вони мають важливе значення для розуміння позитивних аспектів конституційної реформи та її недоліків, а також основних шляхів підвищення її ефективності.

Вважаємо, що високий рівень професійної правосвідомості безпосередньо впливає на процес розробки, прийняття та впровадження конституційної реформи. Йдеться про професійне знання правових і моральних норм та принципів, професійне ставлення до права, про звичку дотримання закону, професійну етику та вміння переконувати суспільство в необхідності кардинальних змін у правовій сфері.

Список використаних джерел

1. Вовченко Н.Н. Правосознание и правовая культура: Уч. Пособ. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2000. – 52с.
2. Коркунов Н. Лекции по общей теории права. – Санкт-Петербург, типография В.А. Тихонова, 1890. – 680 с.
3. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. – Санкт-Петербург, 1910. – Т.2.- 748 с.
4. Недбайло П.Е. Советское социалистические правовые нормы. – Львов, 1959. – 169 с.
5. Фарбер И.Е. Правосознание как форма общественного сознания. – М.: Юрид. литература, 1963. – 206 с.
6. Головченко В.В. Формування правової свідомості як напрям державної політики // Юридичний вісник України. – 1999. – № 38.- С. 4-5.
7. Явич Л.С. Общая теория права. – Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1976. – 288 с.

8. Скакун ОФ. Теорія права і держави: Підручник. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 502 с.
9. Мала енциклопедія теорії держави і права. – К.: Вид-во Європейського університету, 2010. – 368 с.
10. Загальна теорія держави і права (Основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): Навч. посіб. / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
11. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Теорія держави і права». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 256 с.
12. Теорія держави і права: підручник. – К.: Ун-т сучасних знань, Дніпропетровськ.: Дніпроп. Держ. ун-т внутрішніх справ, Ліра ЛТД, 2014. – 468 с.
13. Юридична енциклопедія: В 6 т. / За ред. Ю.С. Шемшученка. – Т.5. – К.: Українська енциклопедія, 2003. – 733 с.
14. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій: навчальний посібник для юрид. факультетів. – К.: Наукова думка, 1996. – 210 с.
15. Сливка С.С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста. – дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук. – Львів, 2002.

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ПРАЦІ «УТОПІЯ» Т. МОРА В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ :ТЕОРЕТИКО – ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Христенко К.М.

*(студент юридичного факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)*

Науковий керівник к.ю. н. , доцент Н.В.Теремцова

***Анотація.** У статті, автор розглядає актуальні питання формування соціальної, правової держави на основі праці Томаса Мора “Утопія”. Крім того автор наводить основні риси утопічного суспільства та надає їм критичного аналізу.*

***Ключові слова:** соціальна, правова держава, ідеологія, соціалізм, аналіз.*

***Аннотация.** В статье автор рассматривает актуальные вопросы формирования социального, правового государства на основе работы Томаса Мора «Утопия». Кроме того автор наводит главные черты утопического общества та поддает их критическому анализу.*

***Ключевые слова:** социальное, правовое государство, идеология, социализм, анализ.*

The article is refers to the actual ideas that arises in Thomas Moore’s Utopia.

First of all author gives the history and the definition of Utopia. Moore published Utopia in 1516 and since that time the word become the name of literature genre and ideology. The word of Utopia comes from Greek. It means “nowhere” or an imaginary place.

The article gives main features of Utopian society and discuss them:

1. *All Utopians work willingly and only need to work 6 hours a day.*
2. *Utopians have no interest in luxury, fashion, gold. Greed is not known among them.*
3. *There is no private property.*
4. *Minimal law*
5. *The country has slaves but these are either condemned criminals or poor labors from other land.*
6. *Government is formed by delegates. Delegates are elected to represent local communities.*

Utopia didn't loose it weight as a specific genre of literature. Concluding all features author gives a conclusion that Utopia is an imaginary society where people have designed the best society. Author gives analyze of the advantages and disadvantages of the Thomas Moore theory.

However, the article comes to conclusion that, create a State as Utopia is impossible, even in theory. Because, even the word of Utopia means place which cannot exist even in theory.

***Keywords:** social, law-based state, ideology, socialism, analyze.*

Томас Мор – англійський мислитель і державний діяч, автор трактату, який увійшов в історію політичних і правових учень під назвою «Утопія» (у перекладі з грецької означає «місце, якого не існує»). Т. Мор у своїй праці «Утопія» піддав гострій критиці політику й законодавство сучасної йому Англії. Основну причину безпідставної жорстокості законодавства і поширення злочинності в суспільстві він вбачав у приватній власності і грошах, породженням яких є поділ на багатих і бідних. Державу і право філософ розглядав як інструмент у руках багатіїв для збереження свого багатства, нажитого несправедливим шляхом, та як засіб експлуатації трудящих.